

МЛАДИ АВТОРИ/ YOUNG AUTHORS**ПРИЕМАНЕ И ОТКАЗ ОТ НАСЛЕДСТВО В УСЛОВИЯТА НА НАСЛЕДСТВЕНА
ТРАНСМИСИЯ****Георги Георгиев****ORDER OF INTESTATE SUCCESSION IN THE FOURTH LEVEL****Georgi Georgiev**

Abstract: *The transmission of the right to accept or waive an inheritance introduces special rules, regarding the passing of the unexercised right to accept or waive an inheritance. However, insufficient detail in the rules creates difficulties in applying the provisions, regarding the heirs' rights to accept or waive the inheritance of his direct ancestor (transmitter) and to accept or refuse the inheritance of the transmitter's ancestor.*

Keywords: *Inheritance law, Intestate heirs, Waiver of succession, Transmission of rights*

Въведение в проблема

Наследствената трансмисия, като правен институт е уредена в чл. 57 от ЗН. Правото на наследяване по трансмисия намира приложение както при наследяването по закон, така и при наследяването по завещание.¹ При нея обект на правото на наследяване е породено в патримониума на прекия наследодател (трансмитент) право да се приеме наследството на негов (първоначален) наследодател, което право обаче не е било упражнено от трансмитента и поради тази причина преминава към неговия наследник. Достатъчно е правото на наследяване да е възникнало в патримониума на трансмитента, респ. той да е бил заченат

към момента на смъртта на първоначалния наследодател.

В тази връзка могат да бъдат обособени няколко субекта (*вж. Фигура № 1*),

- първоначален наследодател,
- трансмитент (наследник на първоначалния наследодател, който е починал след него, но без да е заявил дали приема или се отказва от наследството на първоначалния наследодател) и
- наследник на трансмитента.

За разлика от наследяването по право на заместване тук правото на приемане или отказ от наследство е възникнало в патримониума на трансмитента, но е останало неупражне-

¹ **Матеева, Е.** Закон за наследството. Научноприложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика. Нормативен текст. София, ИК „Труд и право“, 2016, с. 174; **Тасев, Хр.**, Нова редакция: **Г. Петканов, Тасев, С.** Българско наследствено право., с. 160; Решение № 60145 от 19.04.2022 г. по гр. д. № 189/2021 г. на ВКС, I г. о.

но, поради което то преминава непроменено след смъртта му в патримониума на неговите наследници. Именно поради тази причина се приема, че трансмисията е недопустима при едновременно смърт на наследодателя и наследника.² На практика тази хипотеза е трудно мислима, тъй като времето на смъртта на две отделни лица рядко съвпада, като дори при събития, водещи до смърт на множество лица, обикновено се прилага разпоредбата на чл. 10а от ЗН (когато няколко лица са починали и не може да се установи последователността, в която е настъпила смъртта на всеки от тях, се счита, че по – възрастният е починал преди по – младия).

Наследниците на трансмитента могат да упражнят самостоятелно трансмитираното право да приемат или да се откажат от наследството на първоначалния наследодател. В този случай те не упражняват (за разлика от наследниците по право на заместване) свое собствено право, възникнало на самостоятелно правно основание, а право на своя наследодател – трансмитент.³ Именно поради тази причина осиновеният при условията на непълно осиновяване или неговите наследници могат да наследят по трансмисия наследството на роднини по произход на осиновителя (което е недопустимо при наследяване по право на заместване).⁴

Приемане и отказ от наследство

Ако трансмитентът е приел наследство, то включените в него права и задължения стават неразделна част от неговия патримо-

ний и наследникът ще наследи само трансмитента (а не първоначалния наследодател) на общо основание. Ако трансмитентът се е отказал от наследството, това прегражда възможността неговите наследници да получат наследството на общия наследодател (т. е. реда на наследяване се прекъсва).⁵ Същото важи и в случаите, когато трансмитентът е бил недостоеен, тъй като в този случай той не е бил призван към наследяване.⁶ В тази връзка още веднъж следва да бъде акцентирано върху факта, че трансмисионната хипотеза се поражда, само ако правото на приемане или отказ от наследство е останало неупражнено от трансмитента (*„Неупражнено право на приемане или отказ – вж. Фигура № 1).* Именно в този случай личното имущество на трансмитента – **А** и трансмитираните права, представляващи правна възможност да се приеме или да се откаже наследството на първоначалния наследодател – **Б**, съществуват като две относително самостоятелни съвкупности.⁷

Относителната самостоятелност се проявява единствено във възможността наследникът да се откаже от наследството, оставено от **А**, но да приеме това, оставено от **Б**. Тази формулировка на разпоредбата на чл. 57 от ЗН налага логически извод, че приемането на наследството на трансмитента, не рефлектира върху възможността за приемането на наследството на предходния наследодател. Наследникът може да го приеме или да се откаже от него. В този смисъл чл. 195 от ЗН, отм. предвижда изрично, че наследниците *„...могат да го приемат или отхвърлят за себе си.*”).

² Тасев, Хр., Нова редакция: Г. Петканов, Тасев, С. Българско наследствено право., с. 159.

³ Матеева, Е., Закон за наследството. Научноприложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика. Нормативен текст. София, ИК „Труд и право“, 2016, с. 172; Петров, Васил, Ставру, С. Наследственоправното положение на държавата по чл. 11 ЗН при наследствена трансмисия. Норма, 2013, бр. 3, стр. 1–10.

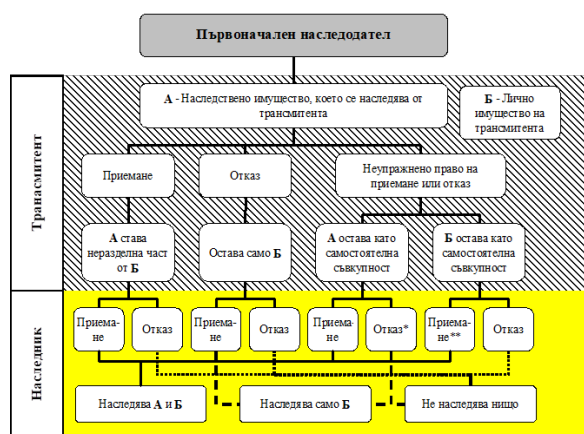
⁴ Петров, Венцислав. Наследствена трансмисия при непълно осиновяване. Норма, 2012, бр. 6, с. 29–36

⁵ Мотиви към Законопроект за наследството – Стенографски дневник на 20-то заседание, Сряда, 29 декември 1948 г., на VI-о Велико народно събрание; Решение № 126 от 16.III.1994 г. по гр. д. № 935/1993 г. на ВС, I г. о.

⁶ Матеева, Е., Закон за наследството. Научноприложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика. Нормативен текст. София, ИК „Труд и право“, 2016, с. 173;

⁷ Някои автори ги третират като две различни права на наследяване – Петров, Веселин. Приемане на наследство. София, Сиела, 2014, с. 117

Фигура № 1

* Може да приеме Б, или да се откаже от него (като няма да наследява нищо).

** Може да приеме А (като наследя А и Б) и ли да се откаже от А (като наследя само Б).

В доктрината се застъпва и становището, че приемането на наследството на трансмитента е задължителна предпоставка за приемането на наследството на предходния наследодател. Аргументира се, че доколкото се упражнява право на трансмитента да се приеме наследството на първоначалния наследодател, то не може да бъде упражнено, ако наследника не го притежава. А за да го притежава, наследникът следва да е приел наследството на трансмитента.⁸ В този смисъл е на пръв поглед и формулировката на законовата разпоредба, която сочи че наследникът може да се откаже от наследството на първоначалния наследодател, „...макар да е приел наследството на последния.“ (т. е. на трансмитента). Налице и съдебна практика, приемаща това тълкуване на законовата разпоредба.⁹

Това становище не може да бъде споделено. Както вече бе отбелязано, правата за приемане или отказ по отношение на личното имущество на трансмитента и трансмитираното имущество съществуват относително самостоятелно в хипотезата на чл. 57 от ЗН. При това положение няма значение в каква последователност ще бъдат упражнени двете права – дали първо ще бъде направен отказа

от наследството на първоначалния наследодател или приемането на това на трансмитента.

Оспорената по-горе теза налага извода, че ако бъде направен първо отказ от наследството на предходния наследодател, то това би означавало, че наследникът приема наследството на трансмитента с конклюдентни действия.¹⁰

При преценка на намерението на наследника обаче ВКС не винаги изхожда от юридическия критерий, дали действието формално предполага лицето да е притежател на имуществените права, за да упражни правото. Така например подаването на декларация за облагане с данък върху наследството, обжалването на постановлението на данъчните органи, с което е определен данъкът и заплати последния, не са действия които несъмнено предполагат неговото намерение да приеме наследството, ако от други негови действия или волеизявления във връзка с първите, не се установи противното.¹¹ Не обективира намерение за приемане на наследството заявлението по чл. 414 ГПК, че процесната сума не се дължи.¹² Тези действия се приемат по – скоро като мерки за запазване и охраняване на наследствените имущества.

В тази светлина може да се заключи, че преценка на намеренията на наследника следва да се извърши през призмата на волята за получаване на някаква облага от наследственото имущество.¹³ При горепосочените действия, макар и валидното им извършване формално да е предпоставено от качеството им на наследници (т. е. от приемането на наследството), те не сочат недвусмислено на намерение за реализиране на облага.

Изявлението за отказ от наследството на първоначалния наследодател също не може недвусмислено да се приеме като намерение да се реализира облага от наследството на трансмитента. То може да е например защитен способ за изключването от имуществото

⁸ Станева, А. Наследствено право. София, Сиела, 2022, с. 360;

⁹ Решение № 3340 от 7.XII.1978 г. по гр. д. № 1610/78 г. на ВС

¹⁰ Чолакова, А. Наследствената трансмисия. София, Нова Звезда, 2022, с. 155

¹¹ Решение № 54 от 3.V.1961 г. по гр. д. № 36/61 г. на ВС, ОСГК; Постановление № 4 от 30.X.1964 г., Пленум на ВС (т. 14) - там е посочено, че „Подаването на декларация за облагане с данък върху наследството може да бъде действие, което сочи на намерение за приемане на наследството.“

¹² Решение № 145 от 23.11.2011 г. по т. д. № 1018/2010 г. на ВКС, I т. о.

¹³ Решение № 112 от 19.02.2004 г. по гр. д. № 520/2003 г. на ВКС, I г. о.

на трансмитента на обремененото със задължения имущество на първоначалния наследодател. Впоследствие обаче наследникът може да установи, че имуществото на трансмитента също е обременено със задължения. В тази хипотеза изглежда неоправдано от житейска и правна гледна точка наследникът да не може да се откаже и от наследството и на трансмитента.

Тезата за приемането на наследството на трансмитента с отказа от наследството на първоначалния наследодател създава особени затруднения в производството по чл. 51 от ЗН. То е ориентирано към наследството на конкретен наследодател, поради което в кръга на наследниците, на които се определя срок за приемане на наследството, се включват както преките му наследници, така и тези по трансмисия. Наследниците и наследодателя се определят от молителя, като съдът не може служебно да определя срок по чл. 51 от ЗН или респ. да променя наследниците или наследодателя. Така например недопустимо е молителят да е поискал на наследника **А** да бъде определен срок за приемане на наследството на първоначалния наследодател **Б**, а съдът да определи на **А** срок за приемане на наследството на трансмитента **В**. Ако в тази хипотеза наследникът по трансмисия **А** в определения му срок не заяви дали приема или се отказва от наследството на **Б**, същият на осн. чл. 51, ал. 2 от ЗН ще изгуби правото на приеме това наследството.¹⁴ Доколкото правните последици на отказа от наследство и изгубването на правото да се приеме наследството са идентични, според застъпниците на тезата, че отказът от наследството на първоначалния наследодател води до приемане на наследството на трансмитента с конклюдентни действия, наследникът **А** в случая ще приеме наследството на трансмитента **В** чрез бездействие. Тази постановка е в директно противоречие с чл. 49, ал. 2 от ЗН, която предпоставя извършването на „действие” от наследника.

Във всички останали случаи извън хипотезата на чл. 57 от ЗН важат общите пра-

вила за нищожност на частичния отказ и приемане. Поради тази причина, ако наследникът приеме наследството на първоначалния наследодател, той приема и наследството на трансмитента, което е изрично предвидено в чл. 57, предл. 1 от ЗН. Обратно, наследникът губи възможността да приеме наследството и на първоначалния наследодател, ако се откаже от наследството на трансмитента.

Направеният отказ по отношение на наследството на първоначалния наследодател води до уголемяване на дяловете на останалите наследници на последния, ако те са приели наследството.

В доктрината се застъпва становището, че при наследяване по наследствена трансмисия наследяването е по глава.¹⁵ Това виждане не може да бъде споделено. Както вече бе отбелязано, трансмитентът следва да бъдат разглеждан като отделен наследодател, патримониума на който обхваща две относително обособени групи имущества – негово лично имущество и правото да се приеме наследството на първоначалния наследодател. При това положение отказът от наследство от наследник на трансмитента (независимо дали касае само трансмитираното имущество или цялото имущество на трансмитента) ще уголеми дяловете на останалите наследници на трансмитента, съгласно правилата за отделните редове наследници (т. е. в зависимост от това кой ред са наследниците спрямо трансмитента може да се приложат правилата за наследяване по колена, за наследяване по глава и др.). Едва при отказ на всички наследници на трансмитента ще се уголемят дяловете на наследниците на първоначалния наследодател.

Последователни трансмисии

Последователни трансмисии са наличие, когато правото да се премине или откаже наследството по трансмисия е повече от един трансмитент, при наличието на следните кумулативно дадени условия:

- първият трансмитент следва да е наследник на първоначалния наследодател;

¹⁴ Чолакова, А. Наследствената трансмисия. София, Нова Звезда, 2022, с. 166.

¹⁵ Матеева, Е., Закон за наследството. Научноприложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика. Нормативен текст. София, ИК „Труд и право”, 2016, с. 175

- всеки следващ трансмитент следва да е наследник на предходния трансмитент;

- последният трансмитент следва да е наследодател на наследника (който приема или се отказва от наследството);

- нито един от трансмитентите не следва да е упражнил правото си да приеме или да се откаже от наследството на първоначалния наследодател;

- никой от трансмитентите и самият наследник не следва да се е отказал от наследството на прекия си наследодател (в чиито патримониум се включва и правото да се приеме или откаже приемането на трансмитираното имущество).

В съдебната практика се срещат решения, според които наследник може да направи отказ от наследството на трансмитента, но не и да извърши отказ от наследството на първоначалния наследодател.¹⁶ Разгледаната от съда хипотеза е включвала първоначален наследодател и няколко трансмитента (всеки от които наследник на предходни трансмитент), никой от които не е заявил дали приема или се отказва от наследството на първоначалния наследодател. Съдът е приел, че наследникът може да направи отказ от наследството на своя наследодател (най – близкия трансмитент), но не и да иска вписване на отказ от наследството на първоначалния наследодател.

Това решение основателно се критикува в доктрината.¹⁷ То е в пряко противоречие с разпоредбата на чл. 57 от ЗН. По-горе са изложени съображения относно възможността наследникът да се откаже от наследството на първоначалния наследодател, без да е заявил дали приема това на трансмитента. При това положение не са налице основания да бъде отказано вписването на надлежно упражнени отказ.

Повторна трансмисия

Особена хипотеза се поражда в случаите когато лице, след като веднъж вече призовано да приеме наследството на трансмитента или на първоначалния наследодател и се е отказа-

ло от имуществото на първоначалния наследодател, след това отново бъде призовано да приеме същото имущество, като пряк наследник на друг трансмитент. Например дъщерята – **А** се е отказала от наследството на баща си – **Б**. В резултат на това към наследяване е призована баба ѝ – **В** (майка на **Б**). **В** почива впоследствие, без да е упражнила правото да се откаже или да приеме наследството на **Б**, в резултат на което към наследяване отново е призована внучка ѝ **А**. В патримониума на **В** попада личното ѝ имущество, както и правата, трансмитирани от **Б**. **А** обаче вече е упражнила правото си да се откаже от наследството на **Б**. При това положение се поставя въпросът следва ли **А** отново да се откаже от наследството на **Б**, вече като наследник по трансмисия от **В**?

От една страна правото да се приеме наследството от **Б** съществува като относително самостоятелно право. След като то вече е било надлежно упражнено, то поражда целения от наследника ефект и изключва възможността да се приеме наследството на **А**. Още повече, че в книгата за приемане и отказ от наследство при районния съд вече е вписан отказ на **А** от наследството на **Б**. Този извод се налага и от чисто практически аспект. След като веднъж наследникът е манифестирал изрично нежеланието си да приеме наследството на първоначалния наследодател, не може да се очаква същото лице да направи същото изявление повторно.

От друга страна обаче, следва да отчете, че в двата случая **А** упражнява различни права. В първия случай тя упражнява личното си право да приеме наследството на **Б**. След извършения отказ правото да се приеме това наследство не се губи, а преминава върху **В**. След смъртта на **В** правото да се приеме наследството от **Б** става част от патримониума на **В**. Тъй като отказът от наследство не може да бъде извършен с конклюдентни действия, не може да се приеме, че **А** се отказва да упражни (по трансмисия) правото на **В** да приеме наследството на **Б**, а отказът следва да бъде извършен изрично.

¹⁶ Определение № 102 от 11.03.2011 г. по ч. гр. д. № 78/2011 г. на ВКС, I г. о.

¹⁷ **Петров, Васил** За отказа от наследство при наследствена трансмисия. Предизвикай правото! (on-line), 19.05.2013

Различията в характера на получените права може да бъдат онагледени при усложняването на примера. За целта приемаме, че **А** има дядо – **В**, и баща – **Б**, починал след дядото (но преди да е заявил дали приема или с отказва от наследството на **В**). **В** има още двама сина – **Г** и **Д**, които са живи. **А** се е отказала от трансмитираното чрез **Б** право да приеме 1/3 ид. ч. от наследството на **В** (по чл. 5, ал. 1 от ЗН). По този начин са уголемени дяловете на чичовците **Д** и **Г**. Впоследствие обаче **Д** и **Г** също почиват преди да са заявили дали приемат или се отказват от наследството на **В**. В резултат на това **А** е призована (на осн. чл. 10, ал. 2 от ЗН) да наследи чичовците си, в чиито патримониум отново влиза правото да се приеме или да се откаже наследството на **В**. При упражняването на правото да приеме това имущество **А** вече би получила цялото имущество на **В**, а не само 1/3 ид. ч. от него, т. е. обемът от права, които са предмет на трансмисията е различен от този, от който **А** се е отказала по трансмисия от **Б**.

Ако в тази хипотеза приемем, че **А** вече е изгубила чрез отказа си възможността да приеме 1/3 ид. ч. от наследството на **В**, това няма как да рефлектира върху възможността **А** да получи останалите 2/3 ид. ч. от наследството на **В** (по трансмисия от чичовците). При това положение, ако **А**, след като се е отказала от 1/3 от наследството на **В**, приеме останалите 2/3 ид. ч. от същото наследство, би се стигнало до хипотезата на частичен отказ от едно и също наследство респ. частично приемане на останалата част, които действия са нищожни.

Този случай попада извън изключение-то на чл. 57, предл. 2 от ЗН (което позволява отделното приемане на приемане на наследството на трансмитента и отказ от това на наследодателя). В даденият пример не се касае за личното имущество на трансмитентите **В** и **Г** и трансмитирано имущество на първоначалния наследодател **А**, а за различни части от имуществото на първоначалния наследодател **А** (1/3 ид. ч. и 2/3 ид. ч.).

В обобщение на гореизложеното, следва да се приеме, че упражненото право на отказ от наследството на пряк наследодател не изключва възможността наследникът да приеме същото наследство по трансмисия. Също така направения отказ от наследството на първоначален наследодател, получено по трансмисия от един трансмитент, не поражда последици при повторно трансмитиране на същите права чрез друг трансмитент.

Заклучение

Заклучение

Приемането и отказът от наследство в условията на наследствена трансмисия се регулира от правила, които се отклоняват от общите разпоредби на закона. Специфичните правила показват обаче недостатъчна изчерпателност, което създава неясноти при прилагането на института в множество хипотези, измежду които и гореизброените такива. В тази връзка този институт следва да бъде преуреден нормативно, като бъдат предвидени детайлни правила относно възможностите за упражняване на правото да се приеме (респ. откаже) наследството на трансмитента и на първоначалния наследодател.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES

1. **Петров, Васил** За отказа от наследство при наследствена трансмисия. Предизвикай правото! (on-line), 19.05.2013 // **Petrov, Vasil**. Za otказа ot nasledstvo pri nasledstvena transmisia. Predizvikay pravoto! (on-line), 19.05.2013;

2. **Петров, Васил, Ставру, С.** Наследственоправното положение на държавата по чл. 11 ЗН при наследствена трансмисия. Норма, 2013, бр. 3, стр. 1 - 10 // **Petrov, Vasil, Stavru, S.** Nasledstvenopravnoto polozhenie na darzhavata po chl. 11 ZN pri nasledstvena transmisia. Norma, 2013, br. 3, str. 1 - 10;

3. **Петров, Венцислав.** Наследствена трансмисия при непълно осиновяване. Норма, 2012, бр. 6, стр. 29 – 36 // **Petrov, Ventsislav.** Nasledstvena transmisia pri nepalno osinovyavane. Norma, 2012, br. 6, str. 29 – 36

Петров, Веселин Приемане на наследство. София, Сиела, 2014 // **Petrov, Veselin.** Priemane na nasledstvo. Sofia, Siela, 2014;

Станева, А. Наследствено право. София, Сиела, 2022 // **Staneva, A.** Nasledstveno pravo. Sofia, Siela, 2022;

4. **Тасев, Хр., ред.,** Нова редакция: **Г. Петканов, Тасев, С.** Българско наследствено право. София, Софи-Р, 1993 // **Tasev, Hr., red.,** Nova redaktsia: **G. Petkanov, Tasev, S.** Balgarsko nasledstveno pravo. Sofia, Sofi-R, 1993;

Цанкова, Ц., Матеева, Е., Марков, М., Петров, В., Танев, Д., Георгиев, И. Закон за наследството. Научноприложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика. Нормативен текст. София, ИК „Труд и право“, 2016 // **Tsankova, Ts., Mateeva, E., Markov, M., Petrov, V., Tanev, D., Georgiev, I.**

Zakon za nasledstvoto. Nauchnoprilozhen komentar. Problemi na pravoprilaganeto. Analiz na sadebnata praktika. Normativen tekst. Sofia, IK „Trud i pravo“, 2016;

Чолакова, А. Наследствената трансмисия. София, Нова Звезда, 2022 // **Cholakova, A.** Nasledstvenata transmisia. Sofia, Nova Zvezda, 2022;